

KAKO I KADA JE DOŠLO DO JEDNOG UMETKA U ROGERIJEVOJ »CARMEN MISERABILE«

Toma arcidakon splitski suvremenik je tatarske najezde, i zato njegov opis dolaska Tatara u Dalmaciju u djelu »Historia salonitana« predstavlja suvremeni izvor prvoga reda. Uz Tomu je očevdac te najezde i Rogerije, rodom Talijan, kasniji splitski nadbiskup (1249–1266), koji je i sam dopao tatarskog ropstva¹ te se u mnogo manjoj mjeri s obzirom na naše krajeve osvrnuo na pomenutu provalu. On piše u svojoj »Carmen miserabile«* uz ostalo i ovo: »... rex Bela maritimis de partibus per cruciferos de insula Rhodi, et dominos de Frangapanibus, multis agminibus militum adiutus, certificatus prius per Hungaros de recessu Tartarorum, in Hungariam uenit.«²

Značajno je, da je kodeks, gdje se nalazila ta »Carmen«, bio iz 15. stoljeća i čuvao se u tabulariju katedrale u Gentu (»Gandavensis«), ali se kasnije izgubio³ ili pak zametnuo.⁴ Vrijedno je pak pažnje, da je i ta »Carmen miserabile« bila poznata prvi put istom po štampanom izdanju, što ga je 1488. godine objelodanio⁵ magister Johannes Thuroczy, protonotar na dvoru kralja Matije Korvina (1458–1490), zajedno sa svojom »Chronica Hungarorum«,⁶ koja je izašla najprije u Brnu, a onda u Augsburgu.⁷ Iako je Rogerijeva »Carmen« bila dodana Thuroczyevom izdanju »Chronica Hun-

¹ D. Farlati, *Illyricum Sacrum III*, Venetiis 1765, 274–280.

* Djelu je puni naslov: »Carmen miserabile super destructione regni Hungariae temporibus Bele IV regis per Tartaros facta.«

² Rogerius, o. c., Thomas Archidiaconus, *Historia salonitana*, MSHSM XXVI, Scriptorum III, Zagrabiae 1894, 160.

³ Rogerii miserabile carmen super destructione regni Hungariae per Tartaros facta, *Monumenta Germaniae historica*, Scriptorum tomus XXIX, Hannoverae 1892, 548.

⁴ Vj. Klaić, Ime i porijeklo Frankapana, *Vjesnik hrvatskoga arheološkoga društva NS IV*, Zagreb 1900, 5.

⁵ Vj. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani I*, Zagreb 1901, 15.

⁶ H. Marczali, *Ungarns Geschichtsquellen im Zeitalter der Arpaden*, Berlin 1882, 68.

⁷ Vj. Klaić, o. c. ..., *Vjesnik hrvatskoga arheološkoga društva NS IV*, 5 i Vj. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani I*, 15.

garorum«,⁸ ipak se izdavač⁹ nije poslužio navedenim pasusom iz Rogerija već onim iz budimpeštanske kronike.¹⁰ Zašto to nije učinio, razjasnit ćemo kasnije.

Talijanski humanista i historičar Antonije Bonfinius (r. oko 1427. – umro između 1501–1505) u svom djelu »Rerum Ungaricarum decades quatuor cum dimidia« prvi je upotrebio ovaj podatak iz Rogerija te ga je čak i suviše proširio¹¹ ne sumnjajući u njegovu ispravnost. Ivan Tomašić, franjevac bosansko-hrvatske redodržave (živio u II. polovini 16. stoljeća),¹² u svojoj »Chronicon brevi regni Croatiae« služeći se po svoj prilici Bonfiniusom ide tako daleko, da pripisuje čak Fridriku Frankapanu, da je samo on doveo kralja u Budim.¹³

Zagrebački kanonik Anton Vramec (1538–1587) u svojoj »Kronika Vezda Znovich Zpravliena Kratka Szlouenzkim iezikom« (Lublana 1578)¹⁴ upotrebio je također Bonfiniusa i mnogo je kraći od Tomašića.¹⁵

Mađar Petrus de Rewa (kraj 16. i početak 17. stoljeća) u svom djelu »De Monarchia et sacra corona regni Hungariae centuria septem« poslužio se isto tako Bonfiniusom. No on je uvelike pretjerao, kada je naveo, da je ne samo meštar Ivanovaca sa Roda bio u kraljevoj pratnji, već i da su se svi

⁸ Sveučilišna biblioteka u Zagrebu ima 2 komada ove kronike pod sign. R 15 adl. 2 (sa strane su u toj knjizi i marginalija) i R 27.

⁹ Johannis de Thwroc, Chronica Hungarorum ab origine gentis, J. G. Schwandtner, Scriptores rerum Hungaricarum veteres et genuini I, Vindobonae 1746, 150.

¹⁰ Chronica Hungarorum impressa Budae 1473. (Die Ofner Chronik), Budapest-Wien 1900, 77.

¹¹ »... Bela vero qui in Dalmatiam effugerat, audito Tartarorum abitu, quam vix credere poterat, ut afflictis Pannoniae rebus pro virili subveniret, dissipataque regni sui reliquias cogeret, cum multis auxiliis in Ungariam rediit... Crucigeri nanque Rhodiani milites, qui sacrosancta stipendia faciunt, item nonnulli Frangepanum reguli qui in Dalmatia et Croacia ad Saum usque late imperabant, excidium Pannoniae miserati, cum auxiliariis copiis et validissimo equitatu, Regem in Vngariam restituere quare ob rem bene gestam, non solum amplissimis priuilegiis, sed oppidis et pagis, ut diplomata regia plane testantur, honorifice donati sunt: hos M. et B. fuisse memorant. A clarissimis prefecto maioribus isti degenerare noluere, qui ut Romani sane referunt Annales, in senatorio ordine praestantissimi semper habiti, vrbanis tandem factionibus in Dalmatiam secessere, ac in eius parte regnarunt. Quam Lapidem vocant sedem, sibi Segniae optarunt, et inter Illyricos Proceres principatum semper obtinuerunt...« (A. Bonfinius, Rerum Ungaricarum decades quatuor cum dimidia, Hannoveriae 1606, 301). Čudno je, što Vj. Klaić ne pozna ovaj podatak o Frankapanima i nije ga upotrebio u svom djelu »Krčki knezovi Frankapani«.

¹² Chronicon breve Regni Croatiae Joannis Tomasich minorita, Arkiv za povjestnicu jugoslavensku IX, Zagreb 1866, 10.

¹³ »... Federicus de Frangepanibus regem belam in sua budensi sedia collocavit. Tunc rex donavit magnam partem Dalmatiae, Segne, Modrusie, comitatusque Vegle perpetue, et alia quoque plura cuius progenies adhuc vigent, quas Deus conseruet longum per eum et Frangipanes dicuntur prisca lingua groffi: idem rex bela multos ex croatia nobiles fecit, et priuilegavit propter fidelitatem et uictoriam...« (Chronicon breve..., Arkiv za povjestnicu jugoslavensku IX, 14, 15).

¹⁴ gl. A. Vramec, Kronika, MSHSM XXXI, Zagrabiae, 1908, I-LII.

¹⁵ Vramec piše, da je kralj »... pomochiu vitezou Rodianzkih i Grofou ali Knezou Frankopanou, opet u Vogersku zemlu i Orzagh be dopelan, a Totarij neurni pobieni vun zegnani behu...« (A. Vramec, o. c., MSHSM XXXI, 40).

iskrcali blizu Senja.¹⁶ Jakov Bongarsius objelodanio je 1600. godine u cijelosti Rogerijevu »Carmen«,¹⁷ a fantasta i falsifikator historije Ivan Tomko Mrnavić (1580–1637)¹⁸ upotrebio je iz Bonfiniusa onaj pasus o »Frankapanima i križarima-ivanovcima« i istaknuo, da su ovi zadnji bili templari.¹⁹

Juraj Rattkay (1612–1666)²⁰ gotovo sasvim slijedi Bonfiniusa,²¹ a kranjski historičar J. W. von Valvasor (1641–1693)²² naprosto prevodi na njemački Tomašića.²³

Pavao Ritter Vitezović (1652–1713)²⁴ kao prepisivač i nastavljatelj Vramčeve kronike dosljedno ispisiuje Vramca.²⁵ Clarus Pasconi, pisac 18. stoljeća, dosta se površno poslužio Bonfiniusom,²⁶ koji je bio upotrebljen i za ljetopis Gergelja Pethöa.²⁷

¹⁶ »...Bela vero auxilio Crucigerorum, una cum Magistro Rhodi, qui militiae et ordinis Sancti Joannis Hierosolymitani fuit, navibus, milite juxta oppidum Segnium exoneratis, terrestri itinera pariter, e copiis militaribus, Comitum quos Frangepanes nominat adiutus rediit in Hungariam...« (Petri de Rewa de Monarchia et sacra corona regni Hungariae centuriae septem, J. G. Schwandtner, o. c. II, Vindobonae 1746, 632).

¹⁷ J. Bongarsius, Rerum Hungaricarum Scriptores varios, Historicos Geographicos, ex veteribus plerosque, sed fugientibus editionibus reuocatos, quosdam tunc primum editos, in vnum volumen conegessit, Francoforti anno MDC.

¹⁸ S. Stanojević, Narodna enciklopedija II, 1055.

¹⁹ »...Riconosciuto dunque prima li luochi della raggione sua nella parti maritime, se nè ritornò in Ungheria, accompagnato dalli Baroni Francopani, famosi all' hora et molto potenti in Dalmatia e dalli Cavallieri Templarij, con agiuto delle qualli diede quella miglior forma che puote al Regno...« (L. Jelić, Discorso del priorato della Wrana di Giovanni Marnavich Bosnese Canonico di Sebenico, Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini XVIII, Sarajevo 1906, 284).

²⁰ St. Stanojević, o. c. III, Zagreb 1928, 873.

²¹ »...Elapso tandem triennio, audito Rex Tartarorum ex Hungaria recessu, opera Cruciferorum Insulae Rhodiana ac Comitum Frangepanorum, quos opibus pollere ac bellicis delectari artibus intellexerat, reducitur. Hi enim cum in Dalmatia et Croatia ad Savum usque late imperarent, excidium Pannoniae miserati, eum auxiliaribus copiis et validissimo equitatu Regem in Hungariam restituere circa annum millesimum ducentissimum quatragesimum tertium; quare ob rem bene gestam non solum amplissimis privilegiis, sed oppidis et pagis, ut diplomata regia plane testantur, honorifice donati sunt...« (G. Rattkay de Nagy Tabor, Memoria regum et banorum regnorum Dalmatiae, Croatiae, et Sclavoniae inchoata ab origine sua, et usque ad annum MDCLII deducta, Viennae (1652) 1772, 69).

²² St. Stanojević, o. c. IV, 1029.

²³ Valvasor iznosi, kako je iza bitke na Grobničkom polju Fridrih Frankapan. »der sich in der Schlacht höchst ritterlich gehalten, den König Bela in seinen eigenthümlichen Sitz in Ofen wieder eingesetzt. Welchem aber der König ein grosses Stück Landes in Dalmatien zu Zeng und Modruss, ingleichen auch die Graffschaft Veglia nebenst noch vielen andern Oerten grosse und besondere Freyheiten wegen jetzt besagten geleisteten Treu und ritterlich erhaltener Victori verliehen hat...« (J. W. Valvasor, Die Ehre des Herzogthums Krain (Laibach-Nürnberg 1689) IV, Rudolfswerth² 1877–79, 119).

²⁴ gl. Vj. Klaić, Život i djela Pavla Rittera Vitezovića, Zagreb 1914.

²⁵ Vitezović kaže, da je kralj »pomochju Vitezov Rodianskih i Knezov Frankopanov od Veje opet v' Ugersku zemlyu dopelyan be, Tattari pobienni i pretirani...« (P. Vitezovich, Kronika aliti Spomen Vsega Szvieta Vikov, Zagreb 1696, 93).

²⁶ Pasconi opisuje, kako su Frankapani »Bellum Quartum Hungarorum Regem in sua Regia restituerunt, iisdem ferme omnibus caesis victorioso certamine. Quamobrem ab eodem Rege Bella sequenti impressione digno decorati fuere Diplomate...« (C. Pasconi, Historicus Progressus Mariani Triumphii et Frangepanae Aniciae Prosapiae, Venetiis 1774 85).

²⁷ I. Kukuljević Sakcinski, Borba Hrvatah s Mongoli i Tatar, Zagreb 1863, 56.

J. G. Schwandtner po Bongarsiusovom djelu izdao je u tri navrata Rogerijevu »Carmen«. ²⁸

Fra Andrija Kačić Miošić (1704–1760), ²⁹ iako se služi Vitezovićevom kronikom, ipak kao i Tomašić pripisuje sve zasluge za povratak kralja Bele »banu« Frankapanu. ³⁰

Historičar J. Ch. Engel (1770–1814) ³¹ drži se pričanja Bonfiniusova navodeći, da su Frankapani uvelike pomogli Belu i dali mu novaca i vojnika za povratak, te da su ga onda skupa sa Ivanovcima dopratili u jesen 1242. godine u Ugarsku. ³²

J. A. Fessler (1756–1839) ³³ doduše prepričava Rogerija, ali ga se ne drži točno. ³⁴ Lj. Gaj (1809–1872), ³⁵ koji se ponešto bavio našom historijom, citira Rogerija, koga donosi na svoj način, ali ipak ne pretjerava. ³⁶

I. L. Endlicher (1804–1849) ³⁷ objelodanio je prema štampanom izdanju Thuroczya Rogerijevu »Carmen«, ³⁸ a 1861. preveo je istu »Carmen« na mađarski K. Szabo. ³⁹

I. Kukuljević Sakcinski (1816–1889) ⁴⁰ se poslužio ne samo Tomom i Rogerijem, već je proizvoljno iskonstruirao i dodao neke netačnosti. ⁴¹ Kukuljević u svojoj novoj radnji naprosto je preuzeo iz Mrnavića »templare« i

²⁸ J. G. Schwandtner, *Scriptores rerum Hungaricarum veteres et genuini I, Vindobonae 1746, 292–321, zatim Vindobonae² 1756 i Tyrnavie³ 1765, 482–529.*

²⁹ St. Stanojević, o. c. II, 220.

³⁰ Kačić Miošić donosi u svom »Razgovoru ugodnom«, kako Bela »s pomoću bana Frankopana pridobi Tatare i srično se povrati na svoje vladanje...« (O. Andrie Kačića iz Brista, *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*, Zagreb 1889, 12), a u »Korabljici« samo malo drugačije ovako: »... s pomoćju Bana Frankopana, opet se na-zad u svoje Kraglietvo povrati, pridobivsci, i issikavsci rečeni Ban Tatare...« (A. Kacich, *Korabglica*, Dubrovnik 1836, 441).

³¹ St. Stanojević, o. c., I, Zagreb 1928, 648.

³² J. Ch. Engel, *Geschichte des Ungrischen Reichs I*, Wien 1813, 358.

³³ *Meyers Grosses Konversations-Lexicon VI*, Leipzig und Wien⁶ 1905, 461.

³⁴ Fessler navodi, da je kralj stigao u Ugarsku u pratnji velikaša, Ivanovaca, grofova Frankopana, mnoge dalmatinske gospode i velikog broja vojske (I. A. Fessler, *Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen II*, Leipzig 1815, 547).

³⁵ St. Stanojević, o. c. I, 704.

³⁶ Gaj piše ovako: »... Budući kralj došao natrag u Ungariu s velikaši, joanitskimi vitezovi, grofi Frankopanovići, mnogom gospodom hrvatskom i dalmatinskom i velikom ilirskom vojskom, povierovaše jedva Ugri, da je neprijatelj u istinu izčežnuo i povratit će se derktajući i tugujući k ardjavom postanku od predašnjih svojih imanjah...« (L. Gaj *Dogotovština Ilirije Velike I*, 165. Rukopis u Sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu pod sig. R 3646).

³⁷ *Meyers Grosses Konversations-Lexicon V*, Leipzig und Wien⁶ 1903, 773.

³⁸ I. L. Endlicher, *Rerum Hungaricarum monumenta arpadiana*, Sangalli 1849, 255, 296.

³⁹ Rogerius mester vāradi kanonok Siralmas éneke Magyarországnak IV-ik királi idejebèn a tatàrok által törtenet romlásàrol. Fordította Szabo Károly. Magyarországnak törtenetének foràsai, Pest 1861, I/2, 1–52, Vasárnapy Könyvtár I/1.

⁴⁰ St. Stanojević, o. c. II, 565.

⁴¹ Kukuljević priča, da je Bela oko 11. V. 1242. otišao iz Trogira u Klis i ondje ostavio »boľnu i trudnu« ženu i dvije kćeri, te se napokon povrati »iz Dalmacije i Primorja u sadašnju Hrvatsku«, ili kako se tada zvala »Gornju Slovensku« i to prvo u razoreni Zagreb, s banom i vojvodom Dionisom, krčkim knezovima, križarskim vitezovima i s mnogo drugih velmoža i junaka (I. Kukuljević Sakcinski, o. c., 52, 53).

dodao o njima ono, što mu je konveniralo.⁴² To dokazuje, da se ni njemu nije sviđao onaj Rogerijev pasus o Ivanovcima, o kojima u istoj svojoj radnji napose piše.^{42a}

G. Klein, koji je nadopunio Fresslerovu mađarsku povijest, drži se također Tome i Rogerija pa zato u kraljevu pratnju i stavlja »dalmatinske Ivanovce i Frankapane,⁴³ a to gotovo isto ponavlja i L. Szalay.«⁴⁴

T. Smičiklas (1843–1914)⁴⁵ drži se sasvim Kukuljevića, ali kad govori o kraljevoj pratnji, mjesto križara stavlja, da su to bili templari.⁴⁶

Matija Florian štampao je najbolje izdanje Rogerijeve »Carmen«, za koje misli da je kao kodeks došlo u Ugarsku iz Italije,⁴⁷ a Abday daje na svijetlo njen prijevod na mađarskom jeziku.⁴⁸

L. de Heidemann, koji je izdao tu »Carmen« u »Monumenta Germaniae historica«, ne izražava nikakvu sumnju u njen tekst.⁴⁹

Austrijski historičar G. Strakosch-Grossmann upire se na Tomu, Luciusa, lažnu ispravu Hvaranima (10. V. 1242) i još neke listine, te na Rogerija i bavarskog kroničara Aventina, da bi odredio datum kraljevog odlaska kao i njegovu pratnju.⁵⁰

Vj. Klaić (1849–1928) u svojoj raspravi »Ime i porijeklo Frankapana« donosi samo latinski tekst Rogerijeve »Carmen« o Belinu odlasku u Ugarsku,⁵¹ a u drugoj radnji »Krčki knezovi Frankapani«, služeći se Rogerijem, Tomom i Tomašićem, razradio je po njima dolazak Bele u Ugarsku.⁵²

⁴² »...Kad se kralj Bela vraćao nakon slavne pobjede Hrvata nad Mongoli u Ugarsku, bijahu uz knezove krčke templari, koji ga pratijahu i potrebitimi sredstvi podupirahu...« (I. Kukuljević Sakcinski, Priorat vranski sa vitezi templari i hospitalci sv. Ivana u Hrvatskoj, Rad JA LXXXI, Zagreb 1886, 24).

^{42a} I. Kukuljević Sakcinski, o. c., Rad JA LXXXI, 36–51.

⁴³ Klein navodi, da je Bela, čim se uvjerio da su krovoci sasvim napustili Ugarsku, odveo ženu i djecu iz Trogira u Klis, da se ondje od pretrpljenih opasnosti i napora oporave. Zatim se uputi u Ugarsku u pratnji ugarske brojne gospode, dalmatinskih Ivanovaca i Frankapana ... (I. A. Fessler–G. Klein, Geschichte von Ungarn I, Leipzig 1867, 375).

⁴⁴ Szalay piše, kako je brzi odlazak Tatara bio i za Belu nenadan, te pošto je svoju ženu iz Trogira odveo u Klis, povratio se u Ugarsku u pratnji Ivanovaca i krčkih knezova Frankapana (L. Szalay, Geschichte Ungarns II, Pest 1869, 64).

⁴⁵ St. Stanojević, o. c. IV, 250.

⁴⁶ Smičiklas produljuje rok kraljevog povratka »na jesen god. 1242. s banom i vojvodom Dionizijem, i knezovi krčkim, s vitezovi templarskim i s mnogo drugih velmoža i junaka na razvaline grada Zagreba« (T. Smičiklas, Poviest hrvatska I, Zagreb 1882, 350).

⁴⁷ M. Florianus, Historiae hungaricae fontes domestici IV, Budapestini 1885, III–V, 45–87.

⁴⁸ Abday, Asztrik fordítása a kőszegi gimnazium 1886. évi értesítőjében.

⁴⁹ Rogerii miserabile carmen ..., MGH, SS XXIX, 549–567.

⁵⁰ Strakosch-Grossmann tvrdi, da je kralj iz Dalmacije već 16. V. 1242. otputovao u Ugarsku s Ivanovcima, Frankapanima, velikim brojem ratnika i vojvodom Dalmacije Otonom iz kuće Andechs-Meraniën (G. Strakosch-Grossmann, Der Einfall der Mongolen in Mitteleuropa in den Jahren 1241 und 1242, Innsbruck 1893, 176).

⁵¹ Vj. Klaić, o. c. Vjesnik hrvatskoga arheološkoga društva NS IV, 5.

⁵² Klaić priča, da se Bela nije usudio vratiti u Ugarsku, kada su Mongoli ostavili Hrvatsku i Dalmaciju, bojeći se novih navala. Kada se je utvrdilo, da ih više nema u Ugarskoj, pošao je s vitezovima Ivanovcima i Frankapanima i jamačno brojnim četama u matičnu zemlju. Usto dodaje, da ne će biti neispravno, što Tomašić piše, »da je knez Fridrih Frankapan doveo bjegunca kralja sve u njegovu stolicu, u Budim« (Vj. Klaić, o. c. I, 94).

D. Angyal, A. Mika i H. Marczali god. 1902. objelodanili su samo fragment iz Rogerijeve »Carmen«,⁵³ i to bez onog našeg pasusa, o kome ćemo raspravljati.

T. Turchányi je u svojoj studiji razradio samo život Rogerijev i analizirao ga kao izvor,⁵⁴ ali se nije nigdje dotakao toga pasusa. Slijedeće pak godine (1904) donio je mađarski prijevod »Carmen«.⁵⁵

Tada još mladi suplent kotorske gimnazije F. Khyo uzeo je također za bazu Rogerija i tvrdnju Strakoscha-Grossmanna o povratku kralja u Ugarsku u svibnju 1242. godine.⁵⁶

Ferdo Šišić (1869–1940) ispočetka tvrdi, da je kralj ostavio Dalmaciju na kraju svibnja,⁵⁷ a 10 godina kasnije suzuje taj rok na drugu polovicu svibnja i ostaje kao i prije pri tome, da su kralja pratili krčki knezovi. Time se uglavnom slaže što se tiče Frankapana s Tomašićevim navodima te indirektno i sa frankapanskim falsifikatima, iako ih sasvim odbacuje.⁵⁸

G. Vassili (Vassilich) bazira svoje navode o Frankapanima također na nekim njihovim falsifikatima,⁵⁹ a A. F. Gombos samo donosi tu »Carmen« navodeći mnogo literature o njoj, naročito mađarske i ne ulazeći u njenu kritiku.⁶⁰

U tom pasusu Rogerijeve »Carmen miserabile« nalaze se očita dva nonsensa: 1) što se god. 1242. spominju »križari s otoka Roda« (cruciferos de insula Rhodi) i 2) spominju se »gospoda Frankapani« (dominos de Franga-

⁵³ D. Angyal–A. Mika–H. Marczali, *Enchiridion fontium historiae Hungarorum*, Budapestini 1902, 151–156.

⁵⁴ T. Turchányi, *Rogierius mester siralmas éneke a Tatárjárásról*, Szazadok XXXVII, Budapest 1903, 412–430, 493–514.

⁵⁵ Roger mester Siralmas éneke, a tatároktól, elpuszított Magyarországról. Fordította Turchányi Tihamer, *Magyar Könyvtár* 397–398 sz. Budapest 1904. God. 1912. donio je on ponovo prijevod Rogerijeve »Carmen« u »Mika, Tört. olvasókönyv«, Budapest 1912, I, 103–138.

⁵⁶ Khyo piše, da se kralj povratio praćen Frankapanima i vitezovima Ivanovcima u svibnju u Ugarsku, pošto je bio obaviješten od svojih vjernih podanika, da su Tatari zaista ostavili njegove zemlje i susjedne im krajeve (F. Khyo, *Provala Mongola u Ugarsku, Hrvatsku i Dalmaciju g. 1241–1242*, Izvještaj c. kr. velike gimnazije u Kotoru za školsku godinu 1903–1904, Dubrovnik 1904, 15).

⁵⁷ Šišić kaže, da je kralj ostavio Dalmaciju potkraj svibnja 1242., primivši sigurnih vijesti o odlasku Tatara, te da se povratio u pratnji krčkih knezova, koji mu uzajmiše golemu svotu novaca, u Zagreb, a onda u Ugarsku (F. Šišić, *Hrvatska povijest I*, Zagreb 1906, 112, 113).

⁵⁸ F. Šišić, *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*, Zagreb 1916, 99.

⁵⁹ Vassili donosi, da se Bela, kada je bio obaviješten o odlasku Mongola iz Ugarske (1242), spremio, da se vrati u svoje kraljevstvo i prispio je onamo obasut darovima i novcem krčkih knezova Bartolomeja III. i Fridriha I., sinova Gvida II. (G. Vassili, *La storia della città di Veglia nei suoi momenti principali*, Archivio Storico per la Dalmazia XIV, Roma 1934, 507).

⁶⁰ A. F. Gombos, *Catalogus fontium historiae hungaricae aevo ducum et regum ex stirpe Arpad descendendum ab anno Christi DCCC usque ad annum MCCCCI III*, Budapestini 1938, 2065–2087. Gombos navodi, da je i Szentpétery u svojim »Scriptores rerum Hungaricarum« (I, Budapest 1937) izdao tu »Carmen«, ali ne citira više ništa potanje. Mi smo pak to izdanje tražili u Zagrebu, ali ga nažalost nijesmo mogli naći.

panibus). Svakako je čudno, da je svima izmakao kritički osvrt na taj pasus, iako su, doduše, Kukuljević⁶¹ i Klaić⁶² pokušali zaći u problem, ali ga nisu produbili.

Već je Klaiću udarilo u oči, da se tu Ivanovci ili Hospitalovci zovu »cruciferi de insula Rhodi«, jer se u drugim spomenicima 13. stoljeća zovu naprosto »cruciferi«. Ivanovci su se preselili, kaže on dalje, na otok Rod tek u 14. stoljeću oko godine 1310.⁶³ To je cijelo Klaićevo zapažanje što se tiče križara s Roda. Ali taj njegov navod za naziv Ivanovaca nije sasvim tačan, jer se spominju u ispravama toga stoljeća i imena: Hospitaliorum, domus sancti sepulchri, fratrum hospitalis, fratribus sancti Sepulchri, cruciferis sancti sepulchri, domui Hospitalis Jerosolymitani, cruciferorum de sancto Martino et de sancto Georgio⁶⁴ i t. d. U 14. stoljeću nalazimo čak imena: Cruciferorum sancti Johannis Jerosolimitani,⁶⁵ fratribus sancti Johannis Jerosolimitani i t. d., a nikada »cruciferos de insula Rhodi«.

Međutim, ako se malo bolje zamislimo, upitat ćemo se, kako su mogli »cruciferos de insula Rhodi« ući u tu »Carmen miserabile«, kada su se Ivanovci tek 1310. preselili iz Palestine na taj otok.⁶⁶

Kad bi to bilo Rogerijevo, značilo bi, da je Rogerije bio onda, kada je pisao tu svoju »Carmen«, morao biti tako vidovit i unaprijed znati, da će doći ti križari ili Ivanovci na Rod, koji je baš tada bio u rukama Genovežana.⁶⁷ Međutim, mi znamo, da su 1242. godine Ivanovci još mirno sjedili u Palestini. Iz toga zaključujemo, da je taj pasus, koji govori o njima u Rogerijevoj »Carmen«, umetnut najranije poslije 1310., a najkasnije u 1488. godini, kada je ta ista »Carmen« izdana u Thuroczyjevoj kronici.

Ista je stvar i s onim umetkom »dominos de Frangapanibus«, koji se nikada ne zovu tako u vjerodostojnim ispravama 13. stoljeća.

Kukuljević je prvi dobro uočio, da su krčki knezovi primili »ime Frankapanah ili Frangepanah« istom u 15. stoljeću i da prije toga »ne dolaze« u listinama »pod tim imenom«. Nadalje bi bila na mjestu njegova primjedba, da su prepisivači Rogerijeve »Carmen« dodali »ovo ime«, jer se ni u jednoj vjerodostojnoj ispravi ne spominju pod nazivom »de Frangapanibus«, da se nije, nesiguran s pomanjkanja dokaza, povukao pa ustvrdio, »ako nije ovo ime kasnije od prepisateljah Rogeriovih dodano, to onda moramo priznati, da su knezovi krčki jur u 13. veku bili poznati pod imenom Frankapanah«. ⁶⁸ Dakako oslanjajući se zato na Rogerija kao savremenog pisca.

Bojničić, doduše, iznosi, da »naši Frankapani« u 15. stoljeću počinju davati ime »de Frangepanibus«. No kako ih Rogerije oko 1242. godine zove

⁶¹ I. Kukuljević Sackinski, Borba Hrvatah s Mongoli i Tatari, 56.

⁶² Vj. Klaić, Krčki knezovi Frankapani I, 300.

⁶³ Vj. Klaić, o. c. I, 300.

⁶⁴ T. Smitičklas, Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae III, Zagreb 1905, 9 (1201), 73 (1207), 104 (1211), 232 (1223), 262 (1226), IV (1906), 49 (1238), 70 (1242).

⁶⁵ T. Smitičklas, o. c. IX (1919), 97 (1322), 195, 196 (1324), 341 (1327).

⁶⁶ R. Kugler, Geschichte der Kreuzzüge. Allgemeine Geschichte in Einzeldarstellungen II/5, Berlin 1880, 418.

⁶⁷ Meyers Grosses Konversations-Lexicon XVI, Leipzig und Wien⁶ 1907, 886.

⁶⁸ I. Kukuljević Sackinski, Borba Hrvatah s Mongoli i Tatari, 56.

»domini de Frangapanibus«, Bojničiću se čini, da su krčki knezovi »baš u to doba počeli isticati, da su rođaci rimskih Frangipana.«⁶⁹

Zalazeći u pitanje Frankapana Klaić je ispočetka u radnji »Ime i porijeklo Frankapana« ponajprije u dilemi, budući da nema nikakva Rogerijeva spisa, da li je Thuroczy izdao to djelo po izvornom rukopisu pisca iz 13. stoljeća ili pak iz kojega prijepisa 14. ili 15. stoljeća. Ali odmah zatim dopušta, ako ga je Thuroczy izdao po izvornom rukopisu, da onda »nema nikakve sumnje, da je Rogerije poznavao u 13. stoljeću neke »dominos de Frangapanibus«, koji su kralja Belu iz primorskih krajeva dopratili u Ugarsku. Dalje Klaić kaže, da se ipak ne može iz konteksta zaključiti, da su Rogeriju »domini de Frangapanibus« i »comites Veglae« istovjetni i pita se, nijesu li možda uz »cruciferos de insula Rhodi«, otpratili Belu u Ugarsku zaista »domini de Frangapanibus«, naime oni pravi *rimski* Frangepani. Poslije takvih pretpostavki dopušta, da je u izvornom rukopisu Rogerija moglo stajati »dominos de Frangapanibus« i da je Rogerije tako zvao »comites Veglae« ostalih spomenika, pa iz toga zaključuje, da se u polovici 13. stoljeća znalo, da se krčki knezovi također zovu »de Frangapanibus« i da je valjda tradicija o njihovom rimskom porijeklu bila već poznata.⁷⁰ U drugoj svojoj radnji Klaić je, sav fasciniran time, što Rogerije »dakle već u 13. stoljeću« poznaje »dominos de Frangapanibus«! Ali odmah dodaje, da bi se moglo »međutim zaboraviti, da je to mjesto u Rogerija sumnjivo, budući da nema nijednoga rukopisa, te se ne zna, da li je Ivan Turčanski (= Thuroczy) taj spis štampao po izvornom rukopisu iz 13. stoljeća, ili po kojem poznijem prijepisu s varijantama i domecima«. I dok se dalje na čas pita da li je Rogerije smatrao krčke knezove »domini de Frangapanibus«, malo zatim odbacuje sve svoje sumnje i kaže, da to svjedočanstvo dokazuje, »da su se u Hrvatskoj i u Ugarskoj« tada »... krčki knezovi zaista zvali Frankopanima ili Frangepanima« i da je već od XIII. stoljeća živjela predaja, da su krčki knezovi rođaci rimskih Frangepana, i da se u tu predaju tada obćenito vjerovalo.«⁷¹

Iako je Klaić tako olako povjerovao Rogeriju, naveo je ipak, da se ime »Frangepan« doduše nalazi u jednoj Belinoj ispravi od 1260. godine, po kojoj tobože daruje krčkim knezovima Vinodol. Ali je odlučno ustvrdio, i to u tri navrata, da je ona »patvorina«, izrađena po Belinoj falsificiranoj darovnici grada Senja krčkim knezovima, te i za nju indirektno kaže, da je krivotvorina od iste ruke ili za vladavine kralja Karla Roberta ili Matije Korvina.⁷² Tu ispravu (1260) prvi je objelodanio Krčelić,⁷³ a onda ju je

⁶⁹ I. Bojničić, Stari grb knezova Krčkih, Viestnik hrvatskoga arheološkoga društva VIII, Zagreb 1886, 76.

⁷⁰ Vj. Klaić, o. c., Vjesnik... IV, 5.

⁷¹ Vj. Klaić, Krčki knezovi Frankapani I, 15, 16.

⁷² Gl. Vj. Klaić, Darovnica kralja Bele III (IV) krčkim knezovima za Senj jest patvorina, Vjesnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva I, Zagreb 1899, 274; Vj. Klaić, Ime i porijeklo Frankapana, Vjesnik hrvatskoga arheološkoga društva NS IV, 7 i Vj. Klaić, Krčki knezovi Frankapani I, 300, 301.

⁷³ B. A. Kercselich de Corbavia, De regnis Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae notitiae praeliminare, Zagrabiae (1770), 195.

naprosto iz njega prenio Kukuljević, ponajprije u svoja »Jura regni«,⁷⁴ i zatim u »Regesta documentorum« ne naznačivši godinu, ali je ustvrdio, da je ime »Frangepan« u to doba za krčke knezove nepoznato, i da je po svemu falsifikat ta isprava, koja se nalazila kao kopija u hrvatskom kraljevskom arhivu u Zagrebu, odakle ju je ban Khuen-Hedervary prenio u Budimpeštu.⁷⁵

Karácsonyi je u popisu isprava za mađarsku i hrvatsku povijest pod naslovom »A hamis hibaskeltü és keltezetlen oklevelek jegyzéke 1400 ig« (Budapest 1902) naprosto izjavio, da je tu listinu falsificirao Skalić u XVI. stoljeću.⁷⁶

Smičiklas pak objelodanjujući tu ispravu samo kaže za nju da je »očevidni falsifikat« i da je »falsifikator uzeo za predmet falsifikovanja ono, što su doonda Frankopani zakonito posjedovali.«⁷⁷ Jednom riječju on nam nije naveo, u koje stoljeće stavlja taj falsifikat, ostavljajući nam, da se pod riječcom »doonda« naprosto domišljamo, kada bi to moglo biti. Gotovo isti je takav i Szentpétery, koji navodeći literaturu o toj ispravi piše samo, da je ona falsifikat.⁷⁸

Kako ta isprava nije kasnije ni od jednog hrvatsko-ugarskog vladara potvrđena, mi ćemo staviti, da je falsificirana ili u 14. stoljeću, možda kada po navodu Klaića i ona Belina darovnica krčkim knezovima koja se tiče Senja⁷⁹ ili naprosto, što je još vjerovatnije, u 15. stoljeću, i to za kraljevanja Sigismunda, kada su se stali ovi knezovi zvati »de Frankapan« ili »de Frangepanibus«,⁸⁰ ali ne u 16. stoljeću, kako to tvrdi Karácsonyi.⁸¹ Očito je, da se u 13. stoljeću (a i sve do 15. stoljeća) ne pojavljuje ime »Frangepan«, a nikada prije 15. stoljeća »de Frangepanibus«.

Drugi dokumenat, koji onako uzgred spominje Frankapane, navodi opet Klaić služeći se Kukuljevićevim »Jura regni«, da je to jedna isprava hrvatskoga bana Nikole Banića od 19.⁸² IX. 1353. godine, gdje se imenuju »nobiles viri Comites Frangipani«. ⁸³ Tu ispravu donosi prvi Farlati, u kojega stoji napisano »... nobiles viri Comites Frangipani«. ⁸⁴ U istoj ispravi, koju je objelodanio iz Fejera Kukuljević, glasi taj izraz: »... nobiles viri Comites Frangepani«. ⁸⁵ Iz toga se, dakle, očito vidi, da Klaić pri već spomenutom

⁷⁴ J. Kukuljević aliter Bassani de Sacchi, Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae I, Zagrabiae 1862, 71, 72.

⁷⁵ I. Kukuljević de Saccis, Regesta documentorum regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae saeculi XIII, Starine JA XXVII, Zagreb 1895, 36.

⁷⁶ F. Šišić, Lažne, krivo određene i nikako neodredjene isprave za hrvatsku povjest (1102-1400), Vjestnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva V, Zagreb 1903, 222.

⁷⁷ T. Smičiklas, o. c. V (1907), 179, 180.

⁷⁸ I. Szentpétery, Az Arpad-házy királyok akleveleinek kritikái jegyzéke I, Budapest 1927, 383.

⁷⁹ Vj. Klaić, Darovnica..., Vjestnik... I, 274.

⁸⁰ Vj. Klaić, Krčki knezovi Frankapani I, 16.

⁸¹ F. Šišić, Lažne, krivo određene i nikako neodredjene isprave..., Vjestnik... V, 222.

⁸² Nije datirana 19. već 10. IX. (gl. I. Kukuljević aliter de Bassani de Sacchi, Jura regni II, 7).

⁸³ Vj. Klaić, Krčki knezovi Frankapani I, 15, 300.

⁸⁴ D. Farlati, o. c. IV, Venetiis 1769, 291.

⁸⁵ J. Kukuljević aliter Bassani de Sacchi, Jura regni... II, 7.

citiranju u svojoj radnji nije pazio baš na taj izraz, kada je iz Kukuljevićeve zbirke izvora prepisao⁸⁶ za svoju argumentaciju jedan dio te isprave. Smičiklas pak prepisujući tu ispravu iz njene originalne potvrde od bana Nikole Seča od 7. III. 1366. godine,⁸⁷ koja se nalazila u arhivu senjskog kaptola, donio ju je bez imena Frankapana.⁸⁸ Ako sada samo načas isporodimo pojedine izraze i riječi te isprave u Farlatija,⁸⁹ Kukuljevića⁹⁰ i Smičiklasa,⁹¹ smjesta ćemo zapaziti, kako ili pojedinih zajedničkih i istoimenih izraza nemaju sva trojica ili dvojica imaju, a treći nema, a naići ćemo i na iskrivljena i ispuštena imena, riječi, rečenice i t. d. To još više pojačava našu sumnju u njezinu ispravnost. Svakako moramo više vjerovati u kritičnije izdanje Smičiklasovo s tim više, što se zna, da je u ruci držao original, te smo na taj način eliminirali iz nje Frankapane, zato što se ne spominju u njegovoj redakciji teksta. Time dakle otpada i drugo svjedočanstvo Vj. Klaića, kojim dokazuje, »da su u Hrvatskoj i Ugarskoj onih stoljeća (t. j. 13. i 14.) krčke knezove zaista zvali Frankapanima⁹² ili Frangepanima«. ⁹³ Isto tako možemo mirne duše baciti i njegovu ničim neosnovanu tvrdnju, da »iz dosadašnjega potraživanja biva jasno, da su već u 13. i 14. stoljeću bili krčki knezovi poznati pod imenom Frankapana«, kao i navod, kako je moguće »da je tada bila poznata i općenito raširena tradicija o njihovu srodstvu s rimskim Frangepanima«. S druge strane može se u načelu prihvatiti njegova primjedba kao kontradikcija svemu tome, da se sami krčki knezovi nijesu »pisali tim prezimenom, a još manje ih je priznavala kao rođake rimskih Frangepana kancelarija ugarsko-hrvatskih kraljeva.«⁹⁴

Međutim, ipak još jednu ali časovitu brigu zadaje nam to ime u ispravi kralja Ludovika od 1364. godine, kojom on potvrđuje Stjepanu »comitis de Frangapan« ispravu kralja Andrije II. od 27. II. 1292. godine.⁹⁵ Za nju Smičiklas odlučno tvrdi da je falsifikat, koji je nastao »u prvoj polovici 15. vijeka po svoj prilici u vrijeme vrijenja u Hrvatskoj za Sigismunda, kad su se Frankopani bojali za svoja na temelju pravih listina osnovana prava, pak su htjeli starije novim potvrdama utvrditi protiv nasilju Sigismundovom«. Nadalje dokazuje, kako falsifikator nije uspio u imitiranju pisma Ludovikove kraljevske kancelarije, a i sam pravopis vlastitih imena pokazuje 15. stoljeće, te na kraju smatra za suvišno iznositi »potanje o tom n. pr. ime Frankapan, to što listina nema točnijeg datuma i t. d.«⁹⁶ Kako je Smičiklasova argumentacija usvojiva, nema razloga, da se ne dođe do konačnog

⁸⁶ Međutim u svojoj radnji »Ime i porijeklo Frankapana« drži se Kukuljevića i zove ih »Frangepani« (Vjesnik ... NS IV, 7).

⁸⁷ Kukuljević je, kako sam navodi, ovu ispravu također odavde uzeo, a citira i G. Fejera (Codex diplomaticus Regni Hungariae ecclesiasticus ac civilis IX/II, 273).

⁸⁸ »... nobiles viri comites Gregorius filius Curiaci...« (T. Smičiklas, o. c., XII, (1914), 197).

⁸⁹ D. Farlati, o. c., IV, 291.

⁹⁰ J. Kukuljević aliter Bassani de Sacchi, o. c. II, 7, 8.

⁹¹ T. Smičiklas, o. c., XII, 197, 198.

⁹² Vj. Klaić, Ime i porijeklo Frankapana, Vjesnik ... NS IV, 7.

⁹³ Vj. Klaić, Krčki knezovi Frankapani I, 15.

⁹⁴ Vj. Klaić, Ime i porijeklo Frankapana, Vjesnik ... NS IV, 7.

⁹⁵ T. Smičiklas, o. c., VII (1909), 74-77.

⁹⁶ T. Smičiklas, o. c., XIII (1915), 414-416.

zaključka, da se to ime u različitim varijantama⁹⁷ javlja istom u 15. stoljeću. Ta i prvi nam poznati pisac o krčkim knezovima, kasnijim Frankapanima, Mlečanin Antonio Vinciguerra (Vincivera), nazvan »Chronicus« (umro 1502), odlučno tvrdi, da nema traga nikakvoj ispravi ili povelji, da su se krčki knezovi zvali »de Frangapani«, već su oni taj pridjev uzurpirali, i to se

⁹⁷ de Frangipanibus [L. Thallóczy-S. Barabás, Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus II, Monumenta Hungariae historica-Diplomataria XXXVIII, Budapest 1914, 433 (1412). S. Ljubić, Commissiones et relationes venetae I, MSHSM VII, Zagreb 1876, 98 (1453). L. Thallóczy-S. Barabás, o. c., II, 25 (1458) »... Helizabeth de Frangepanibus... Elizabeth de Frangepanibus Vegle et insulle domina, Segne Modrusieque comitissa...« (Državni arhiv u Zadru – Ostavština don Šime Ljubića f. 5 – Pisma Elizabete Frankapanke svome ocu mletačkom plemiću Pavlu Maurocenu, braći Petru i Marku u Marku u Francisci, Krk 16. IX. 1473., 14. VI., 12. IX. 1477., 21. I., 2. XI. 1479.). »Punctum testamenti Magnifice et Generose Dnæ Elisabeth consortis Illmi et Magnifici Dñi Joannis de Frangepanibus... Venetis... ab Incarnatione Dñi nostri Jesu Christi 1484, mensis Augusti die 19...« (I. Crnić, Najstarija poviest krčkoj, osorskoj, rabskoj, senjskoj i krbavskoj biskupiji, Rim 1867, 134). – Državni arhiv u Zadru – Spisi zadarskog notara Johannes Philippus Raymondus (1487–1516) b. I, f. I/1–18. IV. 1498], de Frangepanibus [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. I, Monumenta Hungariae historica-Diplomataria XXXV, Budapest 1910, 201 (1424), Vj. Klaić, Krčki knezovi Frankapani I, 16 (1426). L. Thallóczy-S. Barabás, o. c., I, 226 (1428), 257, 264, 268, 271 (1435), 373 (1449), 381 (1452), II, 53 (1463), 98 (1466), S. Ljubić, Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i mletačke republike X, MSHSM XXII, Zagreb 1891, 430 (1469). Vj. Klaić, Krčki knezovi Frankapani I, 339 (1470), 340 (1472). L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 123 (1473). Državni arhiv u Zadru – Ostavština don Šime Ljubića f. 22. – 6. IV. 1479. L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 160 (1481). Vj. Klaić, Krčki knezovi Frankapani I, 343 (1483), 340 (1489), 343 (1490). L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 198 (1491), 200, 203, 205 (1492), 212, 213 (1493). F. Šišić, Rukovet spomenika o hercegu Ivanišu Korvinu i o borbama s Turcima (1473–1492). Preštampano iz XXXVII, i XXXVIII, knjige »Starina«, Zagreb 1936, 9, 35, 45 (1493). L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 217 (1494), 218, 220 (1495), 237 (1498)], de Frangepan [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. I, 203 (1426), 339 (1442), II, 45 (1461), 125 (1475)], de Frangepanibus [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. I, 207 (1462), 211, 214, 220 (1428), 228 (1429). Vj. Klaić, Krčki knezovi Frankapani I, 301 (1430). L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. I, 240, 243 (1432), 250, 254 (1432). S. Ljubić, Listine... IX, MSHSM XXI, Zagreb 1890, 411 (1452) X, MSHSM XXII, 31 (1454)], de Frangepani [Dj. Šurmin, Hrvatski spomenici I, Zagreb 1898, 128 (1428)], de Frankapan [Dj. Šurmin, o. c. I, 127, 128 (1428), 206, 211 (1457), 223 (1460), 230 (1463), 238 (1464), 257, 259 (1470), 281 (1476), 282 (1478)], von Frangepan [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. I, 216 (1428)], de Frangepanibus [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. I, 210 (1428), 232 (1430), 265 (1435), 274, 276, 280, 283, 285, 286, 294, 299 (1437), 314 (1439), 335, 337 (1442), 345 (1445), 350, 354, 358 (1447), 370 (1449), 383 (1452), 388 (1453), II, 3 (1454), 5, 7 (1455), 17 (1457), 26, 30 (1458), 32, 33 (1459), 37, 40 (1460), 42, 43 (1461), 53, 58, 61 (1463), 64, 66, 71, 77, 80 (1464), 82, 83, 85, 88, 90 (1465). Vj. Klaić, Krčki knezovi Frankapani I, 337 (1465). L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 95, 98, 100, 102, 104, 106 (1466), 108 (1467), 117 (1469), 120 (1471), 127, 128, 131, 135 (1475), 137, 139, 140 (1477), 143, 145, 148, 149 (1478), 157, 159 (1481). Državni arhiv u Zadru – Ostavština don Šime Ljubića f. 22–26. II. 1482. L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 163, 164 (1485), 166, 168, 169, 173 (1486), 180, 182 (1487). T. Smičiklas, o. c. VII, 77 (1487) »...domina Isabeta de Frangepanibus... domina Barbara de Frangepanibus... moniales... monasterii sancti Demetrii de Jadra ordinis sancti Dominici...« (Državni arhiv u Zadru – Spisi zadarskog notara Johannes de Salodio (1455–1501) b. III, f. III/7–2. V. 1488.). L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 184 (1488), 115 (1490). F. Šišić, Rukovet spomenika..., 307 (1490). L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 202, 208 (1492), 225 (1496)], von Frangepan [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. I, 234 (1430). Vj. Klaić, Krčki knezovi Frankapani I, 332 (1436). L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. I, 329 (1439). Vj. Klaić, Krčki knezovi Frankapani I, 333 (1445–1452), 335 (1453). L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 4 (1454). Vj. Klaić, o. c. I, 336 (1456). L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 4 (1454). Vj. Klaić, o. c. I, 336 (1456). L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 28 (1458), 111 (1468), 112, 113, 115, 118 (1469), 137 (1476), 192 (1490), 213 (1493–1494), 214, 217 (1494), 225 (1495)], de Frankapan [Dj.

dogodilo u doba pape Martina V. (1417–1431), koji je banu Nikoli (1394–1432) podijelio novi grb,⁹⁸ i tako su oni postali »Frangepani«.⁹⁹

God. 1435. priznao je i sam kralj Sigismund Nikolinim sinovima taj prijevaka (de Frangepanibus), a između 1451. i 1454. godine i Venecija (de Frangiapanibus).¹⁰⁰ Time automatski otpada i citat augustinskog redovnika Honuphriusa Panviniusa (1529–1568), koji je napisao veliku neštampanu monografiju o rimskim Frangepanima pod naslovom »de gentis Frangipania libri IV«, u kojoj stoji, da je 833. godine Nikola, jedan od trojice braće »de Frangipani« ostavio Rim i preko Venecije otišao u Dalmaciju i tako postao praotac krčkih knezova.¹⁰¹

Šurmin, o. c. I, 130 (1430), 156 (1444), 228 (1461)], de Frankapanibus [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. I, 267 (1435), 292 (1437), 320 (1439), II, 235 (1497)], von Frangapon [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. I, 272 (1436)], Frankapan [Dj. Šurmin, o. c. I, 138, 432 (1436), 140, 142 (1437), 160 (1445), 167 (1446), 169, 172 (1447), 204 (1455), 214 (1458), 220 (1459), 224 (1460), 232 (1463), 275 (1475), 288 (1479), 360 (1492), 371 (1493), 384 (1495), 414 (1499)], Fran'kapan [Dj. Šurmin, o. c. I, 140 (1437), 239 (1464), 253 (1468), 278 (1475), 368 (1493), 381 (1495), 390 (1496), 412 (1498)], de franchapan [Dj. Šurmin, o. c. I, 143 (1437)], Frangapani, de Frangepan, de Frangapanis, Frangipan [Vj. Klaić, Krčki knezovi Frankapani I, 331, 332 (1437), 331 (1438), 333 (1443). Vj. Klaić, Ime i porijeklo Frankapana, Vjestnik... NS IV, 12 (1452)], de Frangepanis [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. I, 342 (1442)], de Frangapani [Vj. Klaić, Ime i porijeklo Frankapana, Vjestnik... NS IV, 19 (1443). S. Ljubić, Commissiones et relations venetae II, MSHSM VI, 97 (1486)], de Frankapan [Dj. Šurmin, o. c. I, 161 (1445)], von Frangepann [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. I, 344 (1445)], de Francapan [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. I, 349 (1447)], de Francapanibus [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c., I, 374 (1449), II, 92, 93 (1465)]. »... domine Dorotic relicte condam spectabilis viri domini Bartholi de Francapanibus...« [Državni arhiv u Zadru – Spisi zadarskog notara Gregorius de Bosco (1465–1497) b. II, f. II/2–13. VII. 1476. Vj. Klaić, Krčki knezovi Frankapani I, 338 (1489)], de Frankapani [Dj. Šurmin, o. c. I, 186 (1450), 200 (1453). Državni arhiv u Zadru – Ostavština don Šime Ljubića f. 22–26. IV. 1486.], de dicta Frangapan [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c., II, 12 (1455)], von Frangepon [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 15 (1457)], de dicta Frangapanibus [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 18 (1457), 130 (1475)], Frangepani, de Frangipani [Vj. Klaić, Krčki knezovi Frankapani I, 336 (1458), 336 (1460)], von Frangipann [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 50 (1463)], von Frangipan [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 52 (1463), 151 (1479)], Frangipanes [Vj. Klaić, Krčki knezovi Frankapani I, 337 (1465)], de Fran'kapani [Dj. Šurmin, o. c. I, 247 (1466)], de Franchapanibus [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 109 (1467). S. Ljubić, Commissiones et relations venetae I, MSHSM VI, 32 (1479). F. Šišić, Rukovet spomenika..., 40 (1493)], de franchapanibus (»nui conte Zuane de franchapanibus conte du Vegia et de Modrussa...« [Državni arhiv u Zadru – Spisi zadarskog notara Matheus Sonzonius (1492–1530) b. V, f. V–5. XI. 1474.]), de Frangep(an)ibus [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 142 (1478)], von Frangipan [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 154 (1479)], de Frangipan [Vj. Klaić, Ime i porijeklo Frankapana, Vjestnik... NS IV, 13 (1479)], Frangepan [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 435 (1481)]. von Franckepann [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 187 (1488)], dei Frangepani [F. Šišić, Rukovet spomenika..., 10, 12 (1493)], Frangepanos [F. Šišić, o. c., 21, 22 (1493)], Franchapani [F. Šišić, o. c., 27 (1493)], Fraiapanibus [F. Šišić, o. c., 43 (1493)], von Frangkepan, von Franckepan [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 228, 229 (1496)], von Frangkhepan, von Franckenpan [L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. II, 231, 236 (1497)], od Frankapanow ili od Frankapanov [Dj. Šurmin, o. c. I, 399 (1497), 408 (1498)].

⁹⁸ Da su uistinu Vinciguerrini podaci i tvrdnje o grbu bili točni, dokazao je nepobitno Klaić (Vj. Klaić, Ime i porijeklo Frankapana, Vjestnik... NS IV, 10–13).

⁹⁹ Giurisdizione antica de Veglia 1481. Relazione di Antonio Vinciguerra. S. Ljubić, Commissiones et relations venetae I, MSHSM VI, 29, 30, 39, 40.

¹⁰⁰ Vj. Klaić, Ime i porijeklo Frankapana, Vjestnik... NS IV, 2, 3, 10–13.

¹⁰¹ Vj. Klaić, Ime i porijeklo Frankapana, Vjestnik... NS IV, 13, 14.

Isto tako nije osnovana ni malo drugačije stilizirana notica Cubicha, koji ju je našao u nekim starim mletačkim rukopisima, da je 823. godine Nikola »de Franzapani« otišao u Dalmaciju i Ugarsku i zadobio mnogo tvrđava, čiji je postao gospodar, i da od njega potječu svi senjski knezovi.¹⁰²

Panviniusovi i Cubichevi navodi padaju samim tim, što se porodica Frangepana javlja u Rimu tek u 11. stoljeću. Pretpostavka pak Klaićeva u obliku pitanja u njegovoj dosta kontradiktornoj radnji o tumačenju podataka iz Rogerija, da su možda sa rodbnim vitezovima došli »pravi rimski Frangepani«, također je sasvim bez osnova, jer se ta loza zove u 11. i 12. stoljeću »Fraiapane, Frajapane, Frajepanes, Frajampane, Fragapane, Frajapanis, Frayapanus, Freipane, Fricapanes, Fricapanem, Phrigepanis«, tek u drugoj polovici 12. i u 13. stoljeću »Frangipane, Frangenspanem, de Frangipanis«, a u 14. i čak 16. stoljeću među mletačkim plemićima su »Fragapani«.¹⁰³ Naime ime »de Frangepanibus« nalazimo prvi put u ispravi iz 1424. godine.¹⁰⁴ a »de Frangapanibus«, koje je identično s onim u Rogerija, 1428. godine.¹⁰⁵ Stoga na temelju svega ovoga izlaganja možemo bez bojazni ustvrditi, da je taj cijeli umetak o Frankapanima u Rogerijevoj »Carmen« nastao najranije iza 1428., a najkasnije 1488. godine.

Prema tome je jasno, da je i cijeli taj pasus o dolasku Bele u Ugarsku u pratnji Ivanovaca i Frankapana bio umetnut u 15. stoljeću. Izraz pak »maritimis de partibus« posudio je umetač iz budimpeštanske ili Thuroczyeve kronike (»de maritimis partibus«). Da je tako, navodi nas i to, što uopće nema rukopisa toga Rogerijeva sastavka,¹⁰⁶ a Klaić misli, da je izgubljen ili čak zametnut.

I tako nam je poznata ta »Carmen miserabile« jedino po štampanom izdanju, što ga je 1488. godine objelodanio Thuroczy zajedno sa svojom kronikom. Klaić doduše dodaje, da bi se taj pasus mogao činiti sumnjiv i kombinira, da li ga Thuroczy nije štampao po kojem »poznijem prepisu sa varijantama i dometcima«,¹⁰⁷ no ništa konkretno ne zaključuje. Stoga bismo se mi čak usudili istaknuti, da je po svoj prilici taj cijeli pasus umetnut u doba, kada su Ivanovci u Ugarskoj i Hrvatskoj i te kakvu ulogu igrali sa svojim mešтром¹⁰⁸ kao i Frankapani, rodbinski povezani u to vrijeme da pače sa ženom kralja Matije Korvina Beatricom Aragonskom.¹⁰⁹

Naše je mišljenje, da je Rogerijevu »Carmen« dodao djelu »Chronica Hungarorum« sam štampar, a ne Thuroczy, jer bi se on sigurno poslužio njome za detaljniji opis vladanja Bele III (IV), a napose provale Tatara. Ako je to tako, onda je jasno, zašto nije uzeo u svoju kroniku taj pasus, koji je bio umetnut u Rogerijevu »Carmen miserabile«. Stoga bi trebalo poput tog pasusa podvrći kritici i još neke druge dijelove Rogerijeve »Carmen«.

¹⁰² G. Cubich, *Notizie storiche sull' isola de Veglia II*, Trieste 1875, 50.

¹⁰³ Vj. Klaić, *Ime i porijeklo Frankapana*, *Vjesnik*... NS IV, 15, 5, 15-18.

¹⁰⁴ L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. I, 201 (1424). Ne dakle 1426. godine, kako to tvrdi Klaić (Vj. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani I*, 16).

¹⁰⁵ L. Thallóczy-S. Barabás, o. c. I, 210 (1428).

¹⁰⁶ H. Marczali, o. c., 113.

¹⁰⁷ Vj. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani I*, 15.

¹⁰⁸ I. Kukuljević Sakcinski, *Priorat vranski sa vitezi templari i hospitalci sv. Ivana u Hrvatskoj*, Rad JA LXXXII, Zagreb 1886, 15-19.

¹⁰⁹ Vj. Klaić, *Krčki knezovi Frankapani I*, 295, 296, 268.

R É S U M É

Quand et comment eut lieu l'insertion dans le »Carmen Miserabile« de Rogerius

Un des principaux documents sur l'invasion tartare en Dalmatie est le »Carmen Miserabile« de Rogerius, devenu plus tard archevêque de Split (1249-1266), et qui fut le contemporain de cette invasion.

Cet ouvrage ne nous est parvenu que sous la forme imprimée, et fut publié en 1488 par Thuroczy, en même temps que sa chronique. L'auteur dans cette étude examine une donnée d'après laquelle, le roi Bela, après le départ des Tartares et avec l'aide des croisés de Rhodes et des ducs Frankopan aurait regagné la Hongrie. Il explique ensuite de quelle manière certains auteurs ont utilisé cette indication, et l'analyse en détail. En effet, ce renseignement touchant les croisés de Rhodes, ne peut pas être antérieur à l'année 1310, époque où ils ont passé de Palestine sur cette île.

Il en est de même du nom »de Frangapanibus« sous lequel apparaissent les Frankopan au XIVe siècle mais pas avant 1428.

Donc, de l'avis de l'auteur, cette insertion a été faite par l'imprimeur lui-même, en 1488, et non par Thuroczy, qui s'il avait connu ce renseignement, n'aurait pas manqué de l'utiliser dans sa chronique.